

DE ZEVEN P'S VAN HET MANNENGEWELD

Michael Kaufman
www.michaelkaufman.com

Mijn blik dwaalde even af van de deelnemers aan de workshop naar de vensters van het conferentiezaaltje en het panorama van de Himalaya, ten noorden van Kathmandu. Ik was hier als leider van een workshop in het verlengde van een opmerkelijk project van UNICEF en UNIFEM, dat een jaar eerder vrouwen *en* mannen uit heel Zuid-Azië had samengebracht om het probleem van geweld tegen vrouwen en meisjes te bespreken en, nog belangrijker, om samen aan oplossingen te werken. (1)

Toen ik mijn aandacht weer op de mannen en de vrouwen van de groep richtte, kreeg ik een gevoel van herkenning: vrouwen die enorme risico's namen - en in sommige gevallen hun leven op het spel zetten - om de golf van geweld tegen vrouwen en meisjes te bestrijden. Mannen die hun antipatriarchale stem nog maar net aan het vinden waren en die manieren zochten om met vrouwen samen te werken. Wat mij aangenaam verraste, was de positieve respons op een reeks ideeën over mannengeweld die ik aandroeg: ik had eraan getwijfeld of ze ook buiten de realiteit van de grotendeels geëuropeaniseerde culturen van Noord- en Zuid-Amerika en van Europa zouden gelden en dus een ruimere weerklank zouden vinden.

De kern van deze analyse is de volgende:

De eerste “P”: Patriarchale macht

Individuele gewelddaden van mannen gebeuren in wat ik “de triade van het mannengeweld” noem. Het geweld van mannen tegen vrouwen is geen geïsoleerd verschijnsel, maar houdt verband met het geweld van mannen tegen andere mannen en met de verinnerlijking van het geweld, dus het geweld van de man tegen zichzelf. (2)

Door mannen gedomineerde samenlevingen zijn immers niet alleen gebaseerd op een hiërarchie van mannen over vrouwen, maar ook op een hiërarchie van sommige mannen over andere mannen. Geweld of de dreiging van geweld tussen mannen is een mechanisme dat van jongs af aan wordt gebruikt om de rangorde te bepalen. Een resultaat hiervan is dat mannen het geweld “verinnerlijken” - of misschien moedigen de eisen van een patriarchale maatschappij biologische instincten aan die anders relatief sluimerend of goedaardig zouden blijven. Als gevolg daarvan leren jongens en mannen niet alleen selectief geweld te gebruiken. Ze zetten ook, zoals we straks zullen zien,

een reeks emoties om in woede die soms de gedaante aanneemt van geweld tegen zichzelf, zoals we bijvoorbeeld zien bij druggebruik of zelfvernietigend gedrag.

Deze triade van mannengeweld - waarbij elke vorm van geweld de andere stimuleert - treedt op in een omgeving die het geweld voedt: de organisatie en de eisen van de patriarchale of door mannen gedomineerde maatschappijen.

De manier waarop het geweld in onze ideologieën en sociale structuren is ingebouwd, doet het voortbestaan als een manier om met anderen om te gaan en naturaliseert het als de *de facto* norm voor menselijke betrekkingen. Eenvoudig gesteld scheppen menselijke groepen vormen van sociale organisaties die zichzelf in stand houden, en ideologieën die deze gecreëerde realiteiten verklaren, zin geven, rechtvaardigen en versterken.

Het geweld is ook om een eenvoudigere reden in deze ideologieën en structuren ingebouwd: het levert bepaalde groepen enorme voordelen op. Eerst en vooral heeft het geweld (of op zijn minst de dreiging van geweld) mannen (als groep) een rijke reeks privileges en vormen van macht opgeleverd. Als de oorspronkelijke vormen van sociale hiërarchie en macht inderdaad op seks zijn gebaseerd, heeft de seksualiteit lang geleden een sjabloon gevormd voor alle gestructureerde vormen van macht en privilege die sommigen dankzij hun sociale klasse, hun huidskleur, leeftijd, godsdienst, seksuele oriëntatie of lichamelijke vermogens genieten. In een dergelijke context wordt het geweld of de dreiging van geweld een manier om ervoor te zorgen dat men zijn privileges en macht behoudt. Het is zowel een resultaat als een middel om een doel te bereiken.

De tweede "P": het gevoel van recht op Privilege

Het verlangen om de macht te behouden, hoeft niet centraal te staan in de individuele ervaring van een man die geweld pleegt. Hier is niet zijn bewuste ervaring de sleutel. Dergelijk geweld is vaak, zoals de feministische analyse meer dan eens heeft aangestipt, het logische resultaat van het gevoel dat hij recht heeft op bepaalde privileges. Als een man zijn vrouw slaat omdat het eten niet op tijd op tafel staat, is dat niet alleen om te ervoor zorgen dat het niet opnieuw gebeurt, maar wijst het ook op zijn gevoel dat hij het recht heeft om te worden bediend. Of wanneer een man een vrouw tijdens een afspraakje seksueel aanrandt, gaat het om het gevoel dat hij recht heeft op zijn fysieke genot, ook als dat genot volstrekt eenzijdig is. Met andere woorden, zoals veel vrouwen hebben gesteld, komt het geweld niet alleen voort uit machtsongelijkheden, maar ook uit een bewust of dikwijls onbewust gevoel van een recht op privilege.

De derde "P": Permissie

Ongeacht de complexe sociale en psychologische oorzaken, zou mannengeweld niet blijven bestaan als het niet expliciet of impliciet werd toegelaten door sociale gewoonten, wettelijke codes, politieel beleid en bepaalde godsdienstige leringen. In veel landen zijn de wetten tegen de aanranding van de echtgenote of tegen seksuele aanranding laks of onbestaand; in vele andere worden de wetten

nauwelijks afgedwongen; elders zijn ze absurd, zoals in landen waar een aanklacht van verkrachting alleen kan worden vervolgd als er verscheidene mannelijke getuigen zijn, waarbij de getuigenis van de vrouw niet meetelt.

Intussen worden mannengeweld en gewelddadige agressie (in dit geval meestal tegen andere mannen) geprezen in sport en film, literatuur en oorlog. Geweld is niet alleen toegelaten, het wordt ook verheerlijkt en beloond. De historische basis van de patriarchale maatschappij is het gebruik van geweld als een cruciaal middel om ruzies en geschillen op te lossen tussen individuen, groepen van mannen of later naties.

Ik moet vaak aan die permissie denken als ik over een man of vrouw hoor die het nalaat de politie te bellen als hij of zij hoort dat een buurvrouw of een kind bij de burens wordt geslagen. Men beschouwt dat als een "privézaak". Kunt u zich voorstellen dat iemand getuige is van een overval op een winkel en de politie niet belt omdat het een privézaak van de overvaller en de winkelier is?

De vierde "P": de Paradox van de mannenmacht

Toch durf ik te stellen dat het voorgaande op zich geen afdoende verklaring is voor de wijd verbreide aard van mannengeweld en voor het verband tussen het geweld van mannen tegen vrouwen en de vele vormen van geweld tussen mannen onderling. Hier moeten we naar de paradoxen van de mannelijke macht kijken, wat ik "de contradictoire machtservaringen van mannen" noem. (3)

De manieren waarop mannen onze sociale en individuele macht hebben geconstrueerd, is op zich paradoxaal, een enorme bron van angst, isolement en pijn voor de mannen zelf. Wanneer macht wordt geconstrueerd als een vermogen om te domineren en te controleren, en als het vermogen om zich "sterk" te gedragen vereist dat men een persoonlijk pantser ontwikkelt en angstig afstand houdt van anderen, wanneer de wereld van macht en privilege ons verwijderd van de wereld van opvoeding van en zorg voor kinderen, dan creëren wij mannen met een problematische machtservaring.

Dit geldt des te meer omdat de verinnerlijkte verwachtingen van de mannelijkheid zelf onmogelijk zijn te bevredigen of te bereiken. Dit kan een inherent probleem van de patriarchie zijn, maar het lijkt opvallend waar in een tijd en in culturen waar de strakke gendergrenzen zijn overwonnen. De imperatieven van de mannelijkheid, zoals fysiek of financieel succes of de onderdrukking van een reeks menselijke emoties of behoeften (in contrast met de eenvoudige zekerheden van de biologische mannelijkheid), lijken voortdurende waakzaamheid en inspanning te vergen, vooral bij jongere mannen.

De persoonlijke onzekerheden die voortkomen uit het falen om als man te slagen, of gewoon de dreiging van dat falen, volstaan om veel mannen, zeker als ze jong zijn, in een maalstroom van angst, isolement, woede, zelfbestrafing, zelfhaat en agressie te storten.

In die emotionele toestand wordt geweld een *compensatiemechanisme*. Het is

een manier om het mannelijke evenwicht te herstellen, zich tegenover zichzelf en de anderen als man te bevestigen. Deze uiting van geweld kiest vaak een fysiek zwakker of kwetsbaarder doelwit. Dat kan een kind zijn, een vrouw of ook sociale groepen, zoals homo's, religieuze of sociale minderheden en immigranten. Zij zijn gemakkelijke slachtoffers voor de onzekerheid en de woede van individuele mannen, zeker aangezien dergelijke groepen vaak weinig wettelijke bescherming krijgen. (Dit compensatiemechanisme blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat geweld tegen homo's vaak wordt gepleegd door groepen jonge mannen in een periode van hun leven waarin de onzekerheid over hun mannelijkheid het grootst is.)

Geweld als individueel compensatiemechanisme wordt mogelijk gemaakt door de veralgemeende aanvaarding van geweld als een manier om geschillen op te lossen en macht en controle uit te oefenen. Het wordt mogelijk gemaakt door de macht en de privileges die mannen genieten en die zijn opgenomen in geloofsovertuigingen, praktijken, sociale structuren en de wet.

Mannengeweld in zijn vele vormen is daarom het resultaat van zowel de macht van de mannen als hun gevoel van een recht op privilege, de permissie voor sommige vormen van geweld en de angst voor (of de realiteit van) de machteloosheid.

Maar er is nog meer.

De vijfde "P": het psychische Pantser van de mannelijkheid

Mannengeweld is ook het resultaat van een karakterstructuur die over het algemeen is gebaseerd op een emotionele afstand van anderen. Zoals ik en vele anderen hebben gesuggereerd, worden de psychische structuren van mannelijkheid in de vroege opvoeding geschapen, een periode die vaak wordt gekenmerkt door de afwezigheid van vaders en volwassen mannen, of op zijn minst door hun emotionele afstand. In dit geval wordt de mannelijkheid gecodificeerd door afwezigheid en geconstrueerd op het niveau van de fantasie. Maar zelfs in patriarchale culturen waar vaders meer aanwezig zijn, betekent mannelijkheid vaak een afwijzing van de moeder en van vrouwelijkheid, dus een afwijzing van de kwaliteiten die we associëren met zorg en opvoeding. Zoals verscheidene feministische psychoanalyticae hebben opgemerkt, scheidt dit starre egobarrières of, in metaforische termen, een krachtig pantser.

Het resultaat van dit complexe en bijzondere psychologische ontwikkelingsproces is een afgenomen vermogen voor empathie (ervaren wat de ander voelt) en een onvermogen om een verband te zien tussen de eigen noden en gevoelens en die van de anderen. Dit maakt geweld tegen een andere persoon mogelijk. Hoe vaak horen we een man niet zeggen dat hij de vrouw die hij heeft geslagen "niet echt pijn heeft gedaan"? Jawel, hij zoekt uitvluchten, maar een deel van het probleem is dat hij de pijn die hij veroorzaakt misschien niet echt aanvaardt. Hoe vaak horen we een man niet zeggen, "ze wilde seks"? Dat kan eveneens een uitvlucht zijn, maar ook een teken van zijn beperkte vermogen om de gevoelens van een ander te lezen en te begrijpen.

De zesde “P”: mannelijkheid als Psychische hogedrukpan

Veel van onze dominante vormen van mannelijkheid houden verband met de verinnerlijking van een reeks emoties en hun kanalisering in woede. Het gaat er niet alleen om dat de emotionele taal van mannen vaak stom is of dat onze emotionele voelsprietten en ons vermogen tot empathie weinig zijn ontwikkeld. Het is ook zo dat een aantal natuurlijke emoties als verboden en ongeldig wordt bestempeld. Hoewel dit cultuurgebonden is, is het vrij typisch dat jongens al vroeg leren om angst en pijn te onderdrukken. Op het sportterrein leren wij jongens om niet op pijn te letten. Thuis zeggen wij tegen jongens dat ze niet mogen huilen en dat ze zich als mannen moeten gedragen. Sommige culturen verheerlijken een stoïcijnse mannelijkheid. (En het moet worden benadrukt dat jongens dit leren om te overleven, zodat we de individuele jongen of man de oorsprong van zijn huidige gedrag niet mogen verwijten, ook al stellen we hem aansprakelijk voor zijn daden.)

Als mensen blijven wij natuurlijk gebeurtenissen ervaren die een emotionele respons uitlokken. Maar de gebruikelijke mechanismen van de emotionele respons, van de feitelijke ervaring van een emotie tot het uitdrukken van de gevoelens, worden bij veel mannen in wisselende mate kortgesloten. Opnieuw is voor veel mannen woede de enige emotie die wordt gevalideerd. Als gevolg daarvan wordt een reeks emoties in woede gekanaliseerd. Hoewel het niet uniek is voor mannen (of voor alle mannen), zijn gewelddadige reacties op angst, gekwetst worden, onzekerheid, pijn, afwijzing of kleinering niet ongevoel.

Dit geldt in het bijzonder als het geproduceerde gevoel er een van machteloosheid is. Een dergelijk gevoel maakt de mannelijke onzekerheden alleen maar sterker: als mannelijkheid hetzelfde is als macht en controle bezitten, betekent machteloosheid dat je geen man bent. Opnieuw wordt geweld een middel om jezelf en de anderen het tegendeel te bewijzen.

De zevende “P”: Ervaringen uit het verleden (Past experiences)

Dit alles valt bij sommige mannen samen met meer flagrante ervaringen. Veel te veel mannen overal ter wereld zijn opgegroeid in gezinnen waar de moeder door de vader werd geslagen. Als kind hebben zij geweld tegen vrouwen als de norm gezien, als een deel van het leven. Voor sommige mannen leidt dit tot een afkeer van geweld, terwijl het bij anderen een aangeleerde respons voorbrengt. De twee gaan vaak samen: mannen die geweld gebruiken tegen vrouwen voelen vaak een sterke afkeer van zichzelf en hun gedrag.

Maar de uitdrukking “aangeleerde respons” is bijna te simplistisch. Studies hebben aangetoond dat jongens en meisjes die in een omgeving van geweld opgroeien een veel grotere kans hebben om zelf gewelddadig te zijn. Dat geweld kan een manier zijn om aandacht te krijgen; het kan een overlevingsmechanisme zijn, een manier om gevoelens te externaliseren die niet kunnen worden verwerkt. Dergelijke gedragspatronen blijven na de kindertijd bestaan: mannen die in programma's voor geweldplegers belanden, hebben ofwel geweld tegen hun moeder meegemaakt, ofwel zelf geweld ondergaan.

De ervaringen uit het verleden van veel mannen omvatten ook het geweld dat zij zelf hebben gekend. In veel culturen hebben jongens de helft minder kans om seksueel misbruik te ondergaan dan meisjes, maar een dubbel zo grote kans om fysiek te worden mishandeld. Ook hier is het resultaat niet vast bepaald en ook hier is het niet uniek voor jongens. Maar in sommige gevallen scheppen deze persoonlijke ervaringen diep gewortelde patronen van verwarring en frustraties. De jongens leren dat je iemand van wie je houdt pijn kunt doen en dat alleen woede buien je van diepe pijngevoelens kunnen bevrijden.

Ten slotte is er heel het gamma van klein geweld tussen jongens, geweld dat voor jongens helemaal niet klein lijkt. In veel culturen groeien jongens op met ervaringen van vechten, pesten en brutaliseren. Soms moeten ze om te overleven het geweld als gedragsvorm aanvaarden en verinnerlijken.

Het geweld beëindigen

Zelfs in deze gecondenseerde vorm suggereert de analyse dat de aanpak van het mannelijke geweld om een gevarieerde respons vraagt die de volgende punten omvat:

- De machts- en privilegestructuren van de mannen uitdagen en ontmantelen, en een einde maken aan de culturele en sociale toelating van daden van geweld. Als het hier is dat het geweld begint, kunnen wij er geen einde aan maken zonder de steun van vrouwen en van mannen aan het feminisme en aan de sociale, politieke, wettelijke en culturele hervormingen en transformaties die het impliceert.
- Een nieuwe definitie van de mannelijkheid, of beter, een ontmanteling van de psychische en sociale genderstructuren die zo gevaarlijk zijn. De paradox van de patriarchie is de pijn, de woede, het isolement en de angst bij die helft van de soort die een relatieve mate van macht en privilege geniet. Wij negeren dit op eigen risico. Om de mannen met succes te bereiken, moet dit werk gebaseerd zijn op medegevoel, liefde en respect, gecombineerd met een duidelijke uitdaging van de negatieve vormen van mannelijkheid en hun destructieve resultaten. Profeministische mannen die dit werk verrichten, moeten de andere mannen toespreken als broeders, niet als vreemden die niet zo verlicht of waardig zijn als wij.
- Mannen organiseren en engageren om met vrouwen samen te werken aan de hervorming van de genderorganisatie van de maatschappij, en in het bijzonder van de instellingen en de relaties waarmee wij kinderen opvoeden. Dit vraagt een veel grotere nadruk op het belang van mannen als opvoeders en verzorgers, mannen die zich volledig inzetten om kinderen op een positieve, geweldloze manier op te voeden.
- Op een zodanige manier met gewelddadige mannen werken dat wij hun patriarchale veronderstellingen en privileges uitdagen *en* hen met respect en medegevoel tegemoetkomen. Wij hoeven geen sympathie te voelen met wat zij hebben gedaan om empathie voor hen op te brengen en te gruwen van de factoren die ertoe hebben geleid dat een jongetje is opgegroeid tot een man die

vreselijke dingen doet. Dankzij dit respect kunnen deze mannen werkelijk de ruimte vinden om zichzelf en elkaar in twijfel te trekken. Anders zal de poging om hen te bereiken de onzekerheden van deze mannen, voor wie geweld de traditionele compensatie was, alleen maar groter maken.

· Expliciete educatieve activiteiten, zoals de Witte Lintjescampagne, die mannen en jongens ertoe aanzetten zichzelf en andere mannen uit te dagen om een einde te maken aan alle vormen van geweld. (4) Dit is een positieve uitdaging voor mannen om naar buiten te komen met hun liefde en hun medegevoel voor vrouwen, jongens, meisjes en andere mannen.

Toronto, Canada
Oktober 1999

(1) Deze workshop werd georganiseerd door Save the Children (UK). De reiskosten werden gefinancierd door Development Services International, Canada. Een bespreking van de workshop in Katmandoe (1998), is te vinden in het boek van Ruth Finney Hayward, *Breaking the Earthenware Jar* (2000). Ruth was de initiatiefneemster van de bijeenkomsten in Katmandoe.

(2) Michael Kaufman, "The Construction of Masculinity and the Triad of Men's Violence," in M. Kaufman, ed. *Beyond Patriarchy: Essays by Men on Pleasure, Power and Change*, Toronto: Oxford University Press, 1985. In het Engels herdrukt in Laura L. O'Toole en Jessica R. Schiffman, *Gender Violence* (New York: NY University Press, 1997), fragmenten in Michael S. Kimmel en Michael A. Messner, *Men's Lives* (New York: Macmillan, 1997); in het Duits verschenen in *BauSteineMänner, Kritische Männerforschung* (Berlin: Arument Verlag, 1996); en in het Spaans in *Hombres: Poder, Placer, y Cambio* (Santo Domingo: CIPAF, 1989.)

(3) Michael Kaufman, *Cracking the Armour: Power, Pain and the Lives of Men* (Toronto: Viking Canada, 1993 en Penguin, 1994) en "Men, Feminism, and Men's Contradictory Experiences of Power," in Harry Brod en Michael Kaufman, eds., *Theorizing Masculinities*, (Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1994), in het Spaans vertaald als "Los hombres, el feminismo y las experiencias contradictorias del poder entre los hombres," in Luz G. Arango el. al. eds., *Genero e identidad. Ensayos sobre lo femenino y lo masculino*, (Bogota: Tercer Mundo, 1995) en in gereviseerde vorm als "Las experiencias contradictorias del poder entre los hombres," in Teresa Valdes y Jose Olavarria, eds., *Masculinidad/es. Poder y crisis*, Ediciones de las Jujeres No. 23. (Santiago: Isis International and FLACSO-Chile, June 1997).

(4) White Ribbon Campaign, 365 Bloor St. East, Suite 203, Toronto, Canada M4W 3L4 1-416-920-6684 FAX: 1-416-920-1678 www.whiteribbon.com

Mijn dank aan de mensen met wie ik een aantal van de ideeën in deze tekst heb kunnen bespreken: Jean Bernard, Ruth Finney Hayward, Dale Hurst, Michael Kimmel, mijn collega's van de Witte Lintjescampagne en een vrouw op Woman's

World `99 in Tromsø, Noorwegen, die haar naam niet vertelde maar, tijdens een discussie over een vroegere versie van dit artikel, vond dat het belangrijk was om “permissie” expliciet als een van de “p”s te beklemtonen. Een vroegere versie van dit artikel is verschenen in een speciaal nummer van het tijdschrift van de International Association for Studies of Men, v.6, n.2 (Juni 1999) www.ifi.uio.no/~eivindr/iasom).

© Michael Kaufman, 1999

Deze tekst mag niet zonder toelating worden vertaald of in gedrukte of elektronische vorm verspreid.

mk@michaelkaufman.com